

SIIKAJOKI RUTELO

Rautakautisen löytöpaikan koekaivaus syksyllä 2011

Arkeologia
FM Jari-Matti Kuusela
Maaliskuu 2012

SISÄLLYS

ARKISTOTIEDOT	2
ABSTRAKTI	3
JOHDANTO	6
KAIVAUSHAVAINNOT	8
YHTEENVETO	16
VIITTEET	18
KARTTALUETTELO	19
KUVALUETTELO	20
KARTAT	27
KUVAT	34

ARKISTOTIEDOT

SIKAJOKI RUTELO

Rautakautisen löytöpaikan koekaivaus 19.–28.9.2011

Kaivausjohtaja: Jari-Matti Kuusela

Tutkitun alueen laajuus: 15,7 m²

Peruskartta: 2442 10

Koordinaatit: P: 7192004 I: 3392517 Z: 10

Kuvadokumentaatio: Digitaalikuvat: 240 kuvaa (Oy. ark. lab.)
MV-kuvat: Kansio 9, sivut 120–121, ruudut 2–5
(Oy. ark. lab.)

Aiemmat tutkimukset: Jari-Matti Kuusela & Siiri Tolonen, tarkastus 2011

Aiemmat löydöt: Ks. raportti alla.

ABSTRAKTI

SIIKAJOKI RUTELO. RAUTAKAUTISEN LÖYTÖPAIKAN KOEKAIVAUS SYKSYLLÄ 2011

SIIKAJOKI RUTELO

Pk. 2442 10

P: 7192004; I: 3392517; z: 10

Rautakautisen löytöpaikan koekaivaus

Elokuun alussa 2011 paikallinen metallinpaljastinharrastaja löysi Siikajoelta, kankaalta nimeltä Rutelo, myöhäiselle rautakaudelle ajoittuvia metallilöytöjä joihin kuuluu pronssinen rullapäinen hevosenkenkäsolkki, pronssinen neulakodallinen riipus, pronssinen veitsenmuotoinen neulakotelo sekä rautainen lyyränmuotoinen tulusrauta. FM Jari-Matti Kuusela sekä HuK Siiri Tolonen Oulun yliopistosta tarkastivat löytöpaikan ja löydöt lauantaina 13.8.2011 (ks. tarkastuskertomus Kuusela & Tolonen 2011). Löydöt noudettiin sittemmin Helsinkiin Museoviraston virkamiehen toimesta.

Tarkastuskäynnillä kohteen luonne tai mahdollisen kiinteän muinaisjäännöksen läsnäolo ei selvinnyt, ja koska kohde oli kiinnostava FM Jari-Matti Kuuselan väitöskirjan kannalta, Oulun yliopiston arkeologian oppiaine otti kohteen tutkimusvastuun ja päätti suorittaa Rutelossa koekaivauksen, jotta löytöjen konteksti selviäisi. Koekaivaus suoritettiin syyskuun loppupuolella ja niiden tarkoituksena oli selvittää esineiden löytöyhteys ja mahdollisen kiinteän muinaisjäännöksen läsnäolo.

Koekaivauksessa avattiin esineiden löytöpaikalle ja löytöpaikan ympärille kolme pientä kaivausaluetta, minkä lisäksi lähellä ollutta painannetta tutkittiin yhden neliömetrin koekuopalla. Tämän lisäksi kohteelta otettiin maaperänäytteiden sarja, joka toimitettiin Uumajan yliopiston ympäristöarkeologian laboratorioon analysoitavaksi loppuvuodesta 2011. Maaperäanalyysien tulos on tämän kertomuksen liitteenä.

Tutkimusta häiritsi 27.9.2011 Pohjois-Pohjanmaan alueelle yllättäen iskenyt raju syysmyrsky, minkä vuoksi kaivaus piti keskeyttää vaaralliseksi yltyneen tuulen vuoksi. Palattaessa tutkimusalueelle 28.9. havaittiin noin kymmenen puun kaatuneen sen ympäristössä. Yksi puu oli kaatunut suoraan kaivausalue 2:n päälle tuhoten kaikki alueen profiilit yhtä lukuunottamatta. Myös kaivausalue 3 kärsi myrskystä, sillä tuulessa kallistumaan lähteneen puun juuri tuhosi sen tutkimuksellisesti mielenkiintoisimman profiilin, minkä vuoksi sitä ei voitu piirtää. Myös kaivausalueen 1 profiilit olivat kärsineet myrskytuhoja, mutta ne oli keretty dokumentoimaan piirtämällä ennen kuin alueelta piti tuulen vuoksi poistua. Kaivausalueet peitettiin ja maisemoitiin kaivauksen päätteeksi.

Koekaivauksen tuloksena Rutelon kohde varmistui kiinteäksi muinaisjäännekseksi. Jäännekseen kuuluu verrattain laaja, mutta melko ohut, kulttuurikerros sekä mahdollisesti ihmisen tekemä suurehko painanne. Kohde olisi piirteidensä perusteella tulkittavissa mieluummin asuin- kuin hautapaikaksi, sillä mitään hautaan viittaavaa, metalliesineitä lukuunottamatta, ei tavattu. Tämänkin tulkinnan tekee problemaattiseksi fosfaattikartoituksen tulos, jonka perusteella kohteessa ja sen ympäristössä ei ole havaittavissa maaperän fosfaattipitoisuuksissa ilmenevää asuinindikaatiota. Tämä ei luonnollisesti vielä poissulje asuinpaikan mahdollisuutta, sillä maaperän fosfaattipitoisuuksien nousu on riippuvainen ihmistoiminnan luonteesta – mikäli esimerkiksi jätteet on asuinpaikalla siivottu pois, tai asuminen on ollut lyhytkestoista, eivät fosfaattipitoisuudet ole päässeet maaperässä nousemaan.

Rutelon kohde on tutkimuksellisesti varsin mielenkiintoinen ja sen jatkotutkimukset tulevaisuudessa ovat perusteltuja.

Löydöt: KM 39017: 1–5

Ajoitus: Rautakausi, n. 900–1200 jKr.

Tutkitun alueen laajuus: 16 m²

Kenttätyöaika: 19.–28.9.2011

Tutkimuskustannukset: Arkeologian valtakunnallinen tutkijakoulu, Oulun yliopiston arkeologian oppiaine

Tutkimusraportti: J-M Kuusela 12.3.2012 Oulun yliopiston arkeologian laboratorio (kop. Museovirasto, arkeologian arkisto & Pohjois-Pohjanmaan museo)

JOHDANTO

Elokuun 2011 alussa paikallinen metallinpaljastinharrastaja löysi Siikajoelta, kankaalta nimeltä Rutelo, myöhäiselle rautakaudelle ajoittuvia metallilöytöjä joihin kuuluu pronssinen rullapäinen hevosenkenkäsolki, pronssinen neulakodallinen riipus, pronssinen veitsenmuotoinen neulakotelo (jonka sisällä oli kertojan mukaan ollut puinen varsi, joka oli kuitenkin katkaistu, tarkastuksen aikana neulakodan sisällä oli havaittavissa vielä puisia jäännöksiä) sekä rautainen lyyranmuotoinen tulusrauta. Samalta alueelta löytyi vielä mahdollisesti tinainen nappi, joka ei kuitenkaan liene esihistoriallinen. FM Jari-Matti Kuusela sekä HuK Siiri Tolonen Oulun yliopistosta tarkastivat löytöpaikan ja löydöt lauantaina 13.8.2011 (ks. tarkastuskertomus Kuusela & Tolonen 2011). Löytäjän ilmoituksen mukaan pronssiset esineet löytyivät yhdessä sikermässä ja rautainen tulusrauta löytyi myöhemmin noin 30 cm päästä edellisistä. Löytäjä osoitti löytöpaikat tarkastajille elokuussa. Paikan tutkimusvastuun ottanut arkeologi Jari-Matti Kuusela sai myöhemmin tiedon, että esineet on noudettu Helsinkiin Museoviraston virkamiehen toimesta, joten niiden tarkempi tutkimus tai luettelointi ei ole kaivauskertomusta kirjoitettaessa mahdollista.

Tarkastuskäynnillä kohteen luonne ei selvinnyt ja koska paikka oli kiinnostava FM Jari-Matti Kuuselan väitöskirjan kannalta, Oulun yliopiston arkeologian oppiaine päätti suorittaa Rutelossa koekaivauksen jotta löytöjen konteksti selviäisi ja mahdollisen kiinteän muinaisjäännöksen läsnäolo voitaisiin todentaa. Koekaivaus suoritettiin syyskuun loppupuolella.

Rutelo sijaitsee noin 200 m päässä Siikajoen kirkosta luoteeseen seurakunnan omistamalla maapalstalla hiekkaharjulla (**kartta 1**). Kohteen maa-aines on pääosin keskikarkeaa hiekkaa. Kohteen ympäristössä olevat hiekkamuodostelmat ovat dyynimäisiä (ks. **kartta 2**) ja lienevät syntyneet kohteen ollessa rannalla 800–1000 jKr. välisenä aikana. Maannostyyppi alueella on podsoli, jonka huuhtoutumiskerros (E-horisontti) on verrattain ohut ollen paikoitellen vain noin 1 cm paksuinen. Vallitseva puulaji on täysikasvuinen mänty ja aluskasvillisuus koostuu pääosin varpukasveista. Ympäristössä on useita ihmisen kaivamia resentejä kuoppia, jotka ovat paikallisen

informantin mukaan paikalla sijainneen seurakunnan 1950–1990 -luvulla käyttämän kaatopaikan jäännöksiä. Välittömästi kohteen länsipuolella oli tutkimusten aikaan tuore hakkuualue, jolle oli tuotu erilaista jätettä. Hakkuualue tarkastettiin, mutta mitään esihistorialliseen ihmistoimintaan viittaavaa ei löydetty. Hyväkuntoinen ja verrattain uusi hiekkatie johtaa kohteen läpi, minkä lisäksi alueella on useita huonokuntoisempia metsätieuria (**kartta 2**).

Kohteen koekaivaus toteutettiin siten, että alueelle avattiin kolme pientä kaivausalueita (alueet 1–3) sekä yksi neliömetrin kokoinen koekuoppa metallinpaljastinharrastajan elokuussa osoittaman suurehkon painanteen keskelle. Tämän lisäksi sekä kaivausalueilta että niiden ympäristöstä otettiin yhteensä 46 maaperänäytteen sarja, joka toimitettiin Uumajan yliopiston ympäristöarkeologian laboratorioon analysoitavaksi loppuvuodesta 2011. Kaivausalueelta 1 otettiin lisäksi yksi makrofossiilinäyte, joka niin ikään toimitettiin Uumajaan. Maaperäanalyysien raportti (Linderholm & Ahlqvist 2012) on kertomuksen liitteenä.

Kartoituksessa käytettiin takymetriä ja RTK-GPS -laitetta. Alueelle ei paalutettu päälinjaa vaan maastoon mitattiin kiinteitä pisteitä, takymetrin asemia, joita käytettiin kartoituksen apuna. Kartoitusmittaukset tehtiin kaivausta varten luotuun relatiiviseen koordinaatistoon joka georeferoitiin tasokoordinaatteihin Trimble R8 RTK-GPS-laitteen avulla, jonka virhemarginaali niin horisontaali- kuin vertikaalisuunnassakin on < 1 cm. Kaikki tässä raportissa ilmoitetut karttakoordinaatit annetaan ETRS TM35 -tasokoordinaatteissa. Kartoituksessa käytetty pohjoinen on kompassipohjoinen, jonka eranto karttapohjoiseen on < 9° itään. Takymetrikartoituksen lisäksi dokumentoinnissa käytettiin digi- ja mustavalkokuvausta sekä piirtämistä. Kaivaus toteutettiin soveltaen sekä teknistä- että yksikkökaivausmenetelmää silloin, kun yksikkökaivausmenetelmä oli perusteltu (esim. mahdollisten rakenteiden kohdalla). Teknistä kaivausmenetelmää käytettäessä oli kaivauskerroksen paksuus 5 cm.

KAIVAUSHAVAINNOT

Kaivausalue 1

Kaivausalueen koordinaatit:

7192007,067; 392391,250

7192006,295; 392391,609

7192005,782; 392392,699

7192005,840; 392393,334

7192008,262; 392397,353

7192009,119; 392396,698

7192008,548; 392395,661

7192009,161; 392395,174

Kaivausalue 1 (ks. **kartta 2**) avattiin elokuun aikana tehtyjen löytöjen kohdalle siten että se kattoi alun perin 8 m² alueen. Turpeen alla vastaan tuli podsolimaannokselle tyypillinen harmaa huuhtoutumiskerros (E-horisontti). Metallinpaljastinharrastajan aiheuttamat kaivuujäljet erottuivat tasossa verrattain hyvin. Huuhtoutumiskerroksen harmaa hiekka oli paikoitellen likaista, sillä mikä osoittautui myöhemmin todennäköisesti rautakautiseksi kulttuurikerrokseksi, alkoi keskimäärin varsin pian (~0,5–1 cm) turpeen alapinnasta. Koska likaisuus näytti keskittyvän erityisesti kaivausalueen itäiseen päähän, laajennettiin aluetta tähän suuntaan 1 neliömetrin verran jolloin alueen 1 kokonaisalaksi tuli 9 m². Kuten jo mainittu, keskimäärin 0,5–1 cm turpeen alapinnasta alkoi likaisenkirjava noensekainen kerros, joka on ilmeinen kulttuurikerros. Se painottui kaivausalueen 1 itäpäättyyn. Paikka paikoin kerros oli hyvin ohut (alle 1 cm), mutta keskimäärin sen paksuus vaihteli 1–5 cm välillä, tosin paikoitellen maa vaikutti sekoittuneelta aina 15–20 cm syvyyteen asti (mutta suurten, osin lahojen, puunjuurten aiheuttama häiriö profiilissa vaikeutti paikoin kerrosten tulkintaa) ja nokiläikkiä tuli pienellä alueella vastaan vielä 20 cm syvyydessä (**kartta 3**).

Kaivausalueelta tuli turpeen alapinnan tasosta muutamia historiallisen ajan löytöjä, kuten vihreää pullolasia ja pieniä fajanssin siruja. Ensimmäinen esihistoriallinen löytö,

myöhäisrautakautinen pronssinen hevosenkenkäsolkki, jonka kaareen on sidottu pätkä nahkahihnaa (KM 39017: 1), tehtiin noin 35 cm pohjoisluoteeseen elokuussa löydetyistä pronssikoruista ja noin 10 cm syvyydestä (**kartta 3, kuva 1**). Soljen löytötaso oli yhdenmukainen metallinpaljastinharrastajan kaivuujälkien katoamisen kanssa. Toinen esihistoriallinen löytö, pieni myöhäisrautakautinen hevosenkenkäsolkki (KM 39017: 2), tehtiin edellisestä soljesta 1,2 m koilliseen (**kartta 3, kuva 2**) 4 cm syvyydestä likaisenkirjavasta maakerroksesta. Kaikki kaivausalueelta tehdyt esihistorialliset löydöt voidaan kohtuullisella varmuudella sijoittaa huuhtoutumiskerroksen alla olevaan noensekaiseen kerrokseen. Solki KM 39017: 1 löytyi vanhan puunjuuren alta noin 10 cm syvyydestä, joten on mahdollista, että juuri on puun kasvaessa jkv. työntänyt solkea alaspäin. Elokuun löytöjen stratigrafista kontekstia on luonnollisesti vaikea varmuudella arvioida, mutta ottaen huomioon, että metallinpaljastinharrastajan aiheuttamat kaivuujäljet eivät olleet enää havaittavissa soljen KM 39017: 1 löytösyvyydellä, on perusteltua olettaa niiden löytökerroksen olevan sama kuin kaivauksissa löydettyjen solkien.

Kaivausalueen ainoa rakenteeksi tulkittava ilmiö löytyi aivan alueen itäpäädyssä. Täältä paljastui, noin 4 cm syvyydestä, punaiseksi palaneen hiekan alue, jota ympäröivät laajat hiililäikät (**kartta 3, kuva 3**). Ilmiö on tulkittavissa nuotionpaikaksi tai pieneksi liedeksi. Alueelta löydettiin joitakin tulessa rapautuneita kiviä, mutta niitä oli vähän eivätkä ne muodostaneet liesirakennetta. Nuotionpaikasta otettiin makrofossiilinäyte josta ei kuitenkaan löydetty palaneita siemeniä tai luita (ks. kertomuksen liitteenä oleva raportti Linderholm & Ahlqvist 2012), mutta kylläkin runsaasti hiiltä. Hiilen joukosta tunnistettiin mm. palanutta kanervaa. Tämä näyte (yhteensä 9,8 mg) on lähetetty radiohiiliajoitukseen.

Kaivausalueen 1 ulkopuolelta, hiekkatien pinnasta, löydettiin retusoidun piin palanen (KM 39017: 3, **kartta 3**), jota on pidettävä esihistoriallisena.

Kaivausalueen länsipäädystä ei tavattu mitään ihmisen toimintaan viittaavaa vaan läsnä olivat vain tavanomaiset podsolimaannoksen horisontit. Pohjasora tuli itäpäädystä vastaan 20–25 cm syvyydessä.

Yhteenvetona voidaan todeta, että kaivausalueelta 1 löydettiin oletettavasti myöhäiselle rautakaudelle sijoittuva kulttuurikerros. Talteen saatiin joitakin esihistoriallisia löytöjä minkä lisäksi löydettiin joko nuotion- tai pienen lieden jäännös. Esineiden löytökonfiguraatio (sikäli kuin sitä on mahdollista muodostaa ottaen huomioon, että valtaosa löydöistä tehtiin irtolöytönä elokuussa 2011) ei näytä viittaavan hautaan eikä tällaisesta todettu mitään merkkejä kaivauksen aikana. Ainuttakaan palaneen luun palasta ei löydetty mikä poissulkee polttohautauksen, ja ruumishautauksen olisi hiekkaisessa maassa pitänyt jättää erotettavia merkkejä. Tämän lisäksi esineiden löytösyvyys (4–10 cm) ei myöskään puolla kohteen tulkitsemista haudaksi. Elokuinen löytö, joka löytäjän mukaan olisi ollut yksi sikermä, voisi viitata kätköön tms., mutta kun otetaan huomioon syyskuun löydöt, tämäkään ei vaikuta luontevalta selitykseltä, koska löytöalue on hajanainen. Kyseessä voisi olla asuinpaikka, mutta alueen fosfaattikartoituksen perusteella (ks. liitteenä oleva Linderholm & Ahlqvist 2012) maaperässä ei ole kohonneita fosfaattipitoisuuksia, jotka indikoisivat asutusta vaan päinvastoin maaperän fosfaattipitoisuudet ovat alhaisimmillaan kaivausalueen 1 lähistöllä (Linderholm & Ahlqvist 2012). Fosfaattipitoisuuksien nousu on luonnollisesti riippuvainen ihmistoiminnan luonteesta, joten jos kyseessä on esimerkiksi lyhytaikainen asutus, ei maaperän fosfaattipitoisuus ole noussut merkittävästi. Lyhytaikaista aktiviteettia puoltaa myös se seikka, että kulttuurikerros on monin paikoin varsin ohut. Tulkinnallisista vaikeuksista huolimatta ilmeistä kuitenkin on, että alueella on havaittavissa ihmisen toiminnasta johtuvia ilmiöitä, joita on tällä hetkellä pidettävä rautakautisina.

Kaivausalue 2

Kaivausalueen koordinaatit:

7191984,398; 392395,843

7191982,573; 392395,970

7191982,383; 392393,781

7191983,588; 392393,574

7191983,763; 392394,495

7191984,223; 392394,527

Kaivausalue 2 avattiin noin 21 m kaivausalueesta 1 etelään (**kartta 2**). Alun perin 2 m² suuruinen alue laajennettiin 3,8 m² suuruiseksi, kun täältä paljastui vastaavanlainen likainen ja noensekainen kerros kuin alueelta 1.

Turpeenpoiston jälkeen alueelta 2 erottui podsolimaannokselle tyypillinen vaaleanharmaa huuhtoutumiskerros, joka kuitenkin nopeasti (~0,5–1 cm turpeen alapinnasta) vaihtui likaisenkirjavaksi ja noensekaiseksi kerrokseksi (**kuva 4, kartta 4**), jonka paksuus vaihteli keskimäärin 1–5 cm välillä (**kartta 4**) kaivausalueen 1 tapaan. Alueelta ei tehty löytöjä eikä rakenteiksi tulkittavia ilmiöitä havaittu. Koska kerroksen syvyys ja luonne ovat samankaltaiset kaivausalueen 1 vastaavan kanssa, on kerroksen lienee toistaiseksi oletettava syntyneen saman prosessin vaikutuksesta kuin alueella 1.

Kuten kaivausalueella 1 myös alueella 2 oletettu kulttuurikerros oli ohut ja 10 cm syvyydessä viimeisetkin rippeet siitä katosivat. Alue tutkittiin kuitenkin 20 cm syvyyteen, mutta mitään ihmisen toimintaan viittaavaa ei enää tullut esille.

Kaivausalue 3

Kaivausalueen koordinaatit:

7192010,749; 392391,811

7192009,542; 392392,302

7192009,105; 392391,541

7192009,558; 392391,263

7192009,201; 392390,429

7192010,002; 392390,048

Kaivausalue 3 sijoitettiin 1,7 m luoteeseen kaivausalueesta 1 ja se oli alun perin 1 m² suuruinen koekuoppa. Kun alueelta tavattiin rakenteeseen viittaavia merkkejä, sitä laajennettiin kaikkiaan 1,9 m² suuruuteen.

Kaivausalueelta 3 erottui turpeenpoiston jälkeen podsolimaannokselle tyypillinen vaaleanharmaa huuhtoutumiskerros, mutta ei niin selkeää likaista kerrosta kuin alueilla 1 ja 2. 8 cm syvyydestä löytyi punaisen piikiven palanen (KM 39017: 4), jossa ei kuitenkaan ole havaittavissa retusoinnin merkkejä. Piipalanen löytyi aivan kaivausalueen (joka tässä vaiheessa oli vielä neliömetrin suuruinen koekuoppa) koillisereunasta kaivajan ilmoituksen mukaan rusehtavan ”rannun” alta. Tämä rantu näkyi koekuopan profiilissa ja vaikutti siltä, että sitä ympäröi profiilissa havaittava häiriö, joka sopii esimerkiksi kaivannon rajaksi, joten aluetta päätettiin laajentaa koillisen suuntaan. Kun laajennusalueelta oli poistettu turve ja se oli puhdistettu, vastaan tuli podsolille tyypillinen vaaleanharmaa huuhtoutumiskerros, joka oli kuitenkin monin paikoin likainen ja nokinen. Käsitys siitä, että profiilissa havaittua ”rantua” ympäröi häiriö, vahvistui, kun sen rajat olivat havaittavissa myös paljastuneessa laajennuksen tasossa (**kuva 5, kartta 5**). Laajennusta tutkittaessa paljastui tältä alueelta voimakkaasti likaantunut ja noensekainen kerros, joka vastasi syvyydeltään ja piirteiltään kaivausalueen 1 oletettua kulttuurikerrosta. Ruskea ”rantu” osoittautui puiseksi 8–10 cm syvyydessä olleeksi rakenteeksi, joka on ilmeisesti kaivettu maahan. Kuten **kartasta 5** havaitaan, puurakenne ei kuitenkaan ole oletetun kaivannon pohjalla, mikä voi tarkoittaa sitä, että kaivantoa on jkv. täytetty ennen rakenteen asettamista siihen. Tätä ei

kuitenkaan stratigrafian perusteella kyetty todentamaan, mutta stratigrafian sääntöjen perusteella tulkinta vaikuttaa loogiselta. Puurakenteeseen liittyi vielä ilmiö, joka havaittiin, kun kaivausalueen laajennusta kaivettiin alaspäin – noin 1–2 cm syvyydestä havaittiin n. 60 cm pitkä keskimäärin 5 cm levyinen ja 4 cm syvyinen suora linja, joka kulki rakenteen päältä vinottain (**kuva 7, kartta 5**). Kaivausaluetta laajennettiin vielä 40 cm koilliseen, mutta linjaa ei havaittu enää laajennuksessa. Ilmiön symmetrinen ja selkeä muoto viittaisi siihen, että kyseessä on ihmisen aiheuttama häiriö. Stratigrafisesti se sijoittuu löydetyn puurakenteen yläpuolelle mikä nähdäkseni poistaa mahdollisuuden, että kyseessä olisi esimerkiksi vanhan juuren jäännös – mitään puuainekseen viittaavaa ilmiöstä ei todettu ja koska alempana sijainnut puinen rakenne oli säilynyt, olisi vanhan juuren tms. pitänyt olla vielä tunnistettavissa. Syvyydeltään ilmiö oli noin 4 cm ja muodoltaan tasapohjainen (**kartta 5**).

Puurakenne tutkittiin siten, että kaivanto, jossa rakenteen tulkittiin olevan, kaivettiin ensin puoliksi ja sen profiili dokumentoitiin (**kuva 6, kartta 5**). Tämän jälkeen itse rakenne kaivettiin esille. Se koostui kahdesta puukalikasta, tai parrunpätkästä, jotka olivat vinosti päällekkäin (**kuva 8, kartta 5**). Tuore juuri lävisti toisen näistä pahasti lahonneista puupalikoista. Kyseessä eivät ole lahonneet puunjuuret, sillä puupalikat vaikuttivat halkaistuilta. Niiden vierestä löytyi maassa pystyssä ollut huonokuntoinen, mutta vielä tunnistettavissa ollut, puinen suippokärkinen tappi (**kuva 9, kartta 5**). Koska löydetty rakenne on puinen, herää epäilyks ettei se ole esihistoriallinen. On kuitenkin muistettava, että paikalta löydettyissä esineissä varsin monessa on kiinni orgaanista ainesta. Elokuussa löydetyssä soljessa on kiinni nahkahihnaa kuten myös toisessa syyskuun kaivauksissa löydettyissä soljessa, minkä lisäksi veitsenmuotoisessa neulakodassa oli löytäjän tiedonannon mukaan ollut kiinni puinen varsi ja sen sisällä oli tarkastuksen aikana vielä havaittavissa puisia jäännöksiä. Täten on mahdollista, että myös kaivausalueelta 3 löydetty rakenne on esihistoriallinen.

Yhteenvetona voidaan todeta, että kaivausalueelta 3 löytyivät selkeimmät rakenteiksi tulkittavat ilmiöt, mutta niiden luonne ei kaivausten puitteissa tullut selväksi. Puinen rakenne vaikuttaa maahan kaivetulta ja sen alle on joutunut, tai on laitettu, punainen

piikiven pala. Rakenteen yli vinottain kulki suora tasapaksu linja, joka on kuitenkin esimerkiksi rakennuksen seinälinjaksi varsin ohut. Alueelta tehty fosfaattikartoitus osoittaa, että maaperän fosfaattipitoisuudet ovat kaikkein alhaisimmillaan juuri kaivausalueiden 1 ja 3 ympäristössä. Tämä viittaisi siihen, ettei kyseessä ole ainakaan pitkäaikaisen asuinrakennuksen jäännös. Tosin huomautettakoon jälleen, että fosfaattipitoisuuksien nousu maaperässä on riippuvainen paikalla suoritettun ihmistoiminnan luonteesta eikä lyhytkestoinen asuminen välttämättä nosta fosfaattipitoisuuksia. Sama tilanne pätee silloin jos jätteet siivotaan huolellisesti pois. Mahdollisten jatkotutkimusten kannalta kaivausalueen 3 ympäristö on mielenkiintoinen.

Koekuoppa

Koordinaatit (kuopan keskeltä): 7192036,185; 392369,671

Elokuun tarkastuskäynnillä tarkastajille näytettiin löytöpaikan lähellä sijaitseva loiva n. 14 x 18 m suuruinen painanne, joka vaikutti säännöllisen muotoiselta, mutta ei mitenkään erityisen selkeältä. Lähtöoletuksena painanne tulkittiin luonnolliseksi muodostelmaksi, mutta varmuudeksi sen keskelle avattiin neliömetrin kokoinen koekuoppa. Turpeenpoiston jälkeen koekuopassa erottui podsolimaannokselle tyypillinen vaaleanharmaa huuhtoutumiskerros, mutta tämä muuttui keskimäärin 1 cm jälkeen hiilensekaiseksi kerrokseksi. Syvyydeltään ja koostumukseltaan tämä kerros vastaa alueilta 1, 2 ja 3 löytyneitä kerroksia. Tämän lisäksi tästä kerroksesta, 1 cm syvyydestä, löytyi halkaisijaltaan 8 cm oleva ilmiö, joka voisi olla paalunjälki (**kuva 10**) tosin vain noin 4 cm syvyydenä ja 8 cm halkaisijaltaan olevana se olisi tällaiseksi melko pieni. Ilmiön pinnasta löytyi useita kappaleita joko palanutta savea tai mahdollisesti tunnistamatonta keramiikkaa (KM 39017: 5). Mikäli ilmiö on paalunjälki, voisi se indikoida rakennuksen paikkaa, mutta fosfaattikartoituksen perusteella painanteen alueella fosfaattipitoisuudet eivät ole kohonneet (ks. Linderholm & Ahlqvist 2012 liitteenä).

Kuonakumpu

Koordinaatit (kummun keskeltä): 7191927,635; 392350,669

87 m kaivausalueesta 1 etelälounaaseen, pienessä kuusikossa, sijaitsee verrattain suuri 13 x 5 x 1 m kokoinen kumpu, jonka havaittiin koostuvan palaneesta sirpalekivistä sekä kuonasta (**kartta 2, kuva 11**). Kummussa on ilmeisesti myös muuta maatalousjätettä, sillä sen pinnalta löytyi palamaton lehmän hammas. Kuona ei vaikuta metalliselta ja kumpu on resentin oloinen, joten se tuskin on esihistoriallinen.

Fosfaattikartoitus

Kaivauksen yhteydessä tutkimusalueelta kerättiin yhteensä 46 maaperänäytettä, joiden fosfaattipitoisuus on analysoitu Uumajan yliopiston ympäristöarkeologisessa laboratoriossa. Tulosten raportti on kertomuksen liitteenä (Linderholm & Ahlqvist 2012). Yhteenvetona todettakoon, että maaperässä ei ole havaittavissa ihmistoiminnasta syntynyttä fosfaattipitoisuuksien nousua. Maaperän fosfaattipitoisuudet ovat tutkimusalueella varsin vähäisiä viitaten siihen, että maaperä on ravinneköyhää. Huomio kiinnittyy siihen, että esimerkiksi kaivausalueella 1 fosfaattipitoisuudet ovat hyvin alhaiset vaikka täältä kerätyt näytteet ovat suoraan havaitusta kulttuurikerroksesta. Täten paikalla harjoitettu aktiviteetti ei ole ollut luonteeltaan sellaista, joka olisi nostanut maaperän fosfaattipitoisuuksia.

Makrofossiilinäyte

Kaivausalueelta 1 löydetyistä liedestä otettiin 2 l makrofossiilinäyte (**kartta 3**), joka on analysoitu Uumajan yliopiston ympäristöarkeologisessa laboratoriossa (Linderholm & Ahlqvist 2012 liitteenä). Näytteestä ei löytynyt siemeniä, mutta kylläkin paljon hiiltynyttä puuta. Tämän joukosta tunnistettiin hiiltynyttä kanervaa (yht. 9,8 mg), joka on lähetetty radiohiiliajoitukseen.

Kiintopisteet

Kaivausalueelle mitattiin kaksi kiintopistettä. Näistä toinen sijaitsee maakivessä (merkitty maastoon) ja kolmas hiekkaisen metsäautotien keskellä sijaitsevassa betonipaakussa olevan rautatapin päässä lähellä kaivausalueita 1 ja 3 (**kartta 2**).

Kiintopisteiden koordinaatit:

Kiintopiste 1: 7191990,159; 392369,288; 10,363

Relatiiviset koordinaatit: x 1003, 884; y 979,614

Kiintopiste 2: 7192000,950; 392386,849; 10,467

Relatiiviset koordinaatit: x 992, 36; y 1019, 89

YHTEENVETO

Rutelon kohteessa tutkittiin kaiken kaikkiaan 15,7 m² suuruinen alue. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää elokuussa 2011 tehtyjen irtolöytöjen kontekstia. Tuloksena voidaan todeta, että paikalla on kiinteä muinaisjäänös, joka tehtyjen esinelöytöjen perusteella ajoittuu myöhäiselle rautakaudelle, tarkemmin sanottuna 800–1200 -luvulle jKr. Käyttäen Raahen seudun maannousukäyrää (Okkonen 2003) Rutelon rantavaiheiden rekonstruoinnissa, käy selväksi, että kohde on 800 jKr. ollut todennäköisesti vetisellä luodolla tai saarekkeella (**kartta 6**). On epätodennäköistä, että alueella olisi tällöin ollut ihmistoimintaa, jonka tuloksena kaivauksissa havaittu kulttuurikerros olisi syntynyt. 900 jKr. kohde on ollut saarella jolloin tällainen toiminta olisi ollut todennäköisempää. Tämän lisäksi, koska esineet on löydetty verrattain läheltä maanpintaa, niiden on täytynyt deponoitua aikana, jolloin ympäristö on ollut jo kasvillisuuden peitossa, koska muussa tapauksessa tuulieroosio olisi haudannut ne paksumman hiekkakerroksen alle. Täten tällä hetkellä todennäköisin ajoitus kohteelle on 900–1200 jKr. Löytöjen muodostama konfiguraatio ei viittaa hautaan ja kokonaisuudessaan kohde on mieluummin tulkittavissa asuinpaikaksi, mutta, huomioiden fosfaattikartoituksen tuloksen, tämäkin tulkinta on problemaattinen. Paikalla tapahtunut toiminta on tuskin ollut pitkäaikaista, kun otetaan huomioon löydettyjen kulttuurikerrosten ohuus. Mikäli kohde on asuinpaikka, on se tulkittavissa varsin lyhytaikaiseksi.

Kohteen ajoitukseen tuovat toivottavasti lisäselvyyttä makrofossiilinäytteestä löydetyistä palaneista kanervasta sekä soljen KM 39017: 1 nahkahihnasta teetetävät radiohiiliajoitukset. Ikävä kyllä kumpikin näyte on suspekti, koska Museovirasto ei antanut lupaa ottaa näytettä soljen KM 39017: 1 nahkahihnasta ennen kuin solkea oli käyty näyttämässä Museovirastolla Helsingissä alkuvuodesta 2012. Tästä johtuen soljen on oletettava joutuneen kontaminaatiolle alttiiksi, minkä vuoksi makrofossiilinäytteestä löydetyistä hiiltyneistä kanervasta teetetään toinen ajoitus. Liedestä löytyneen palaneen kanervan kohdalla epäilyksiä kuitenkin herättää se, että näyte on kerätty verrattain läheltä maanpintaa, jolloin mahdollisesti esihistorialliseen kontekstiin on voinut joutua nuorempaa orgaanista ainesta.

Oulussa 12.3.2012

FM Jari-Matti Kuusela

VIITTEET

Kuusela, J.-M. & Tolonen, S. 2011. Siikajoki Rutelo. Myöhäisrautakautisen löytöpaikan tarkastuskertomus. Tarkastuskertomus. Oulun yliopiston arkeologian laboratorio.

Linderholm, J. & Ahlqvist J. 2012. Analysis of soil chemical, magnetic susceptibility and macrofossil on samples from Rutelo, Siikajoki, Finland. Miljöarkeologiska laboratoriet rapport nr. 2012-006. Institutionen för idé och samhällstudier. Umeå Universitetet.

Okkonen, J. 2003. Jättiläisten hautoja ja hirveitä kiviröykkiöitä – Pohjanmaan muinaisten kivirakennelmien arkeologiaa. Acta Universitatis Ouluensis Humaniora B 52. Oulun yliopisto, Oulu.

KARTTALUETTELO

1. Siikajoen Rutelon sijoittuminen peruskartalle 2442 10.
2. Tutkimusalueen yleiskartta.
3. Kaivausalueen 1 profiilikartta ja tasokartta.
4. Kaivausalueen 2 profiilikartta ja tasokartta.
5. Kaivausalueen 3 profiilikartat ja tasokatta.
6. Rutelon rantavaiheet.

KUVALUETTELO

Aineisto on talletettu Oulun yliopiston arkeologian laboratorioon. Kuvaaja Jari-Matti Kuusela. Kuvien oikeudet kuuluvat kuvaajalle.

DIGIKUVAT

n.o	Pvm	Aihe	Suuntaan
1	19.9.	Kaivausalue 1, taso 1	E
2	"	"	"
3	"	"	"
4	"	"	"
5	"	"	"
6	"	"	"
7	"	Kaivausalue 1, taso 1, irtolöytöjen löytöalue	NE
8	"	"	"
9	"	"	"
10	"	"	"
11	"	"	"
12	"	"	"
13	"	Työkuva, kaivausalueen 1 tutkimus käynnissä	NEE
14	"	"	"
15	20.9.	Yleiskuva alueelta	NE
16	"	"	"
17	"	Solki KM 39017; 1 heti löytymisen jälkeen	SSW
18	"	"	"
19	"	"	"
20	"	"	"
21	"	"	"
22	"	"	"
23	"	Työkuva, solkea KM 39017:1 paljastetaan	NNE
24	"	"	"
25	"	"	"
26	"	Solki KM 39017: 1 in situ	SW
27	"	"	"
28	"	"	"
29	"	"	"
30	"	"	"
31	"	"	"

n.o	Pvm	Aihe	Suuntaan
32	20.9.	Koekuopasta paljastunut ilmiö (mahd. paalunjälki)	-
33	"	"	-
34	"	"	-
35	"	"	-
36	"	"	-
37	"	Koekuopasta paljastunut mahdollinen paalunjälki tasoon kaivettuna	NNW
38	"	"	"
39	"	"	"
40	"	"	"
41	"	"	"
42	"	Koekuopan 1 profiili	N
43	"	"	"
44	"	"	"
45	21.9.	Työkuva, kaivausalueen 1 tutkimusta	SW
46	"	Kaivausalueen 1 laajennus, taso 1	NNW
47	"	"	"
48	"	"	"
49	"	"	"
50	"	"	"
51	"	"	"
52	"	Solki KM 39017: 2 in situ	-
53	"	"	-
54	"	"	-
55	"	"	-
56	"	"	-
57	"	"	-
58	"	Kaivausalue 3, laajennus taso 1	NNW
59	"	"	"
60	"	"	"
61	"	"	"
62	"	"	"
63	"	"	"
64	"	Kaivausalue 2, taso 1	SW
65	"	"	"
66	"	"	"
67	"	"	"
68	"	"	"
69	"	"	"
70	"	Kaivausalue 3, laajennus taso 1	N
71	"	"	"

n.o	Pvm	Aihe	Suuntaan
72	21.9.	Kaivausalue 3, laajennus taso 1	N
73	"	"	"
74	"	"	"
75	"	"	"
76	"	Kaivausalue 2, taso 1	W
77	"	"	"
78	"	"	"
79	"	"	"
80	"	"	"
81	"	"	"
82	"	Työkuva, kaivausalueen 1 tutkimusta	NEE
83	"	"	"
84	22.9.	Kaivausalue 3, maahan kaivettu puurakenne, kaivanteen profiili	E
85	"	"	"
86	"	"	"
87	"	"	"
88	"	"	"
89	"	"	"
90	"	Kaivausalue 3, maahan kaivettu puurakenne, profiili	NNW
91	"	"	"
92	"	"	"
93	"	"	"
94	"	"	"
95	"	"	"
96	"	Kaivausalue 1, itäpäätty, taso 2	N
97	"	"	"
98	"	"	"
99	"	"	"
100	"	"	"
101	"	"	"
102	"	Kaivausalue 3, puurakennetta	NW
103	"	"	N
104	"	"	"
105	23.9.	Kaivausalue 3, tumman juovan profiili	NNE
106	"	"	"
107	"	"	"
108	"	"	"
109	"	"	"
110	"	"	"
111	"	Kaivausalue 3, puurakennetta	N

n.o	Pvm	Aihe	Suuntaan
112	23.9.	Kaivausalue 3, puurakennetta	N
113	"	"	"
114	"	"	"
115	"	"	"
116	"	"	"
117	"	Kaivausalue 2, taso 2	SWW
118	"	"	"
119	"	"	"
120	"	"	"
121	"	"	"
122	"	"	"
123	"	"	SW
124	"	"	"
125	"	"	"
126	"	"	"
127	"	"	"
128	"	"	"
129	"	Työkuva, kaivausalueen 3 tutkimusta	N
130	"	"	"
131	"	Kaivausalue 3, puurakenne	E
132	"	"	"
133	"	"	"
134	"	"	"
135	"	"	"
136	"	"	"
137	"	Mahdollinen puutappi	-
138	"	Kuonakumpu	SW
139	"	"	"
140	"	Kaivausalue 3, puurakenne	N
141	"	"	"
142	"	"	"
143	"	"	"
144	"	"	NNE
145	"	"	"
146	"	"	SE
147	"	"	"
148	"	"	"
149	"	"	E
150	"	"	"
151	"	"	"
152	"	Kaivausalue 3, profiili	NE
153	"	"	"

n.o	Pvm	Aihe	Suuntaan
154	26.9.	Kaivausalue 3, profiili	NE
155	"	"	"
156	"	"	"
157	"	"	"
158	"	Kaivausalue 3, laajennus, taso 1	N
159	"	"	"
160	"	"	"
161	"	"	"
162	"	"	"
163	"	"	N
164	"	Kaivausalue 1, itäpääty, taso 3	NNE
165	"	"	"
166	"	"	"
167	"	"	"
168	"	"	"
169	"	"	"
170	"	Kaivausalue 1, itäpääty, taso 4	"
171	"	"	"
172	"	"	"
173	"	"	"
174	"	"	"
175	"	"	"
176	"	Kaivausalue 3, laajennus, taso 2	NE
177	"	"	"
178	"	"	"
179	"	"	"
180	"	"	"
181	"	"	"
182	"	Kaivausalue 3, laajennus, taso 3	"
183	"	"	"
184	"	"	"
185	"	"	"
186	"	"	"
187	"	"	"
188	"	Kaivausalue 1, itäpääty, taso 5	NE
189	"	"	"
190	"	"	"
191	"	"	"
192	"	"	"
193	"	"	"
194	"	Kaivausalue 3, laajennus, taso 4	N

n.o	Pvm	Aihe	Suuntaan
195	26.9.	Kaivausalue 3, laajennus, taso 4	N
196	"	"	"
196	"	"	"
197	"	"	"
198	"	"	"
199	"	"	"
200	27.9.	Kaivausalue 1, profiili	NW
201	"	"	"
202	"	"	"
203	"	"	"
204	"	"	"
205	"	"	"
206	"	"	NE
207	"	"	"
208	"	"	NW
209	"	"	"
210	"	Kaivausalue 1, pohjaan tutkittu	NE
211	"	"	"
212	"	Työkuva, yleiskuva kaivausalueille 1 ja 3	"
213	"	"	"
214	"	"	"
215	"	Kaivausalue 2, profiili	NNE
216	"	"	"
217	"	"	"
218	"	"	"
219	"	"	"
220	"	"	"
221	"	Kaivausalue 2, profiili	SWW
222	"	"	"
223	"	"	"
224	"	"	"
225	"	"	"
226	"	"	"
227	"	Kaivausalue 2, pohja	SWW
228	"	"	"
229	28.9.	Kaivausalue 3, myrskyn tuhoama profiili	NEE
230	"	"	"
231	"	"	"
232	"	Kaivausalue 2, myrskytuhoa	N
233	"	"	"
234	"	Myrskytuhoja	-

n.o	Pvm	Aihe	Suuntaan
235	28.9.	Myrskytuhoja	-
236	"	Kaivausalue 2 peitetty	NNE
237	"	"	"
238	"	"	"
239	"	Kaivausalueet 1 ja 3 peitettynä	NNE
240	"	"	"

MUSTAVALKOKUVAT

n.o	Pvm	Aihe	Suuntaan
1	19.9.11	Kaivausalue 1, taso 1	E
2	20.9.11	Solki KM 39017: 1 in situ	SSW
3	21.9.11	Solki KM 39017: 2 in situ	-
4	22.9.11	Kaivausalue 3, taso 1	SW
5	"	Kaivausalue 2, taso 1	W
6	26.9.11	Kaivausalue 3, profiili	NE
7	"	Kaivausalue 3, laajennus, taso 1	N
8	"	Kaivausalue 1, taso 3	NNE
9	"	Kaivausalue 1, taso 4	NNE
10	"	Kaivausalue 3, laajennus, taso 2	NE
11	"	Kaivausalue 3, laajennus, taso 3	NE
12	"	"	"
13	"	Kaivausalue 1, taso 5	NE
14	"	Kaivausalue 3, laajennus, taso 3	N
15	27.9.11	"paalunjälki 1"	SWW
16	27.9.11	"paalunjälki 2"	NEE
17	"	Kaivausalue 1, profiili	NW
18	"	"	NE
19	"	"	NW
20	"	Kaivausalue 1, pohjaan tutkittu	NE
21	"	Kaivausalue 2, profiili	NNW
22	"	"	SWW
23	"	Kaivausalue 2, pohjaan tutkittu	"
24	28.9.11	Kaivausalue 3, profiili myrskyn jälkeen	NEE
25	"	Kaivausalue 2, profiili myrskyn jälkeen	N
26	"	Myrskytuhoja kaivausalueella	-
27	"	"	-
28	"	Kaivausalue 2 maisemoitu	NNE
29	"	KA:t 1 & 3 mais.	NNE

KARTAT

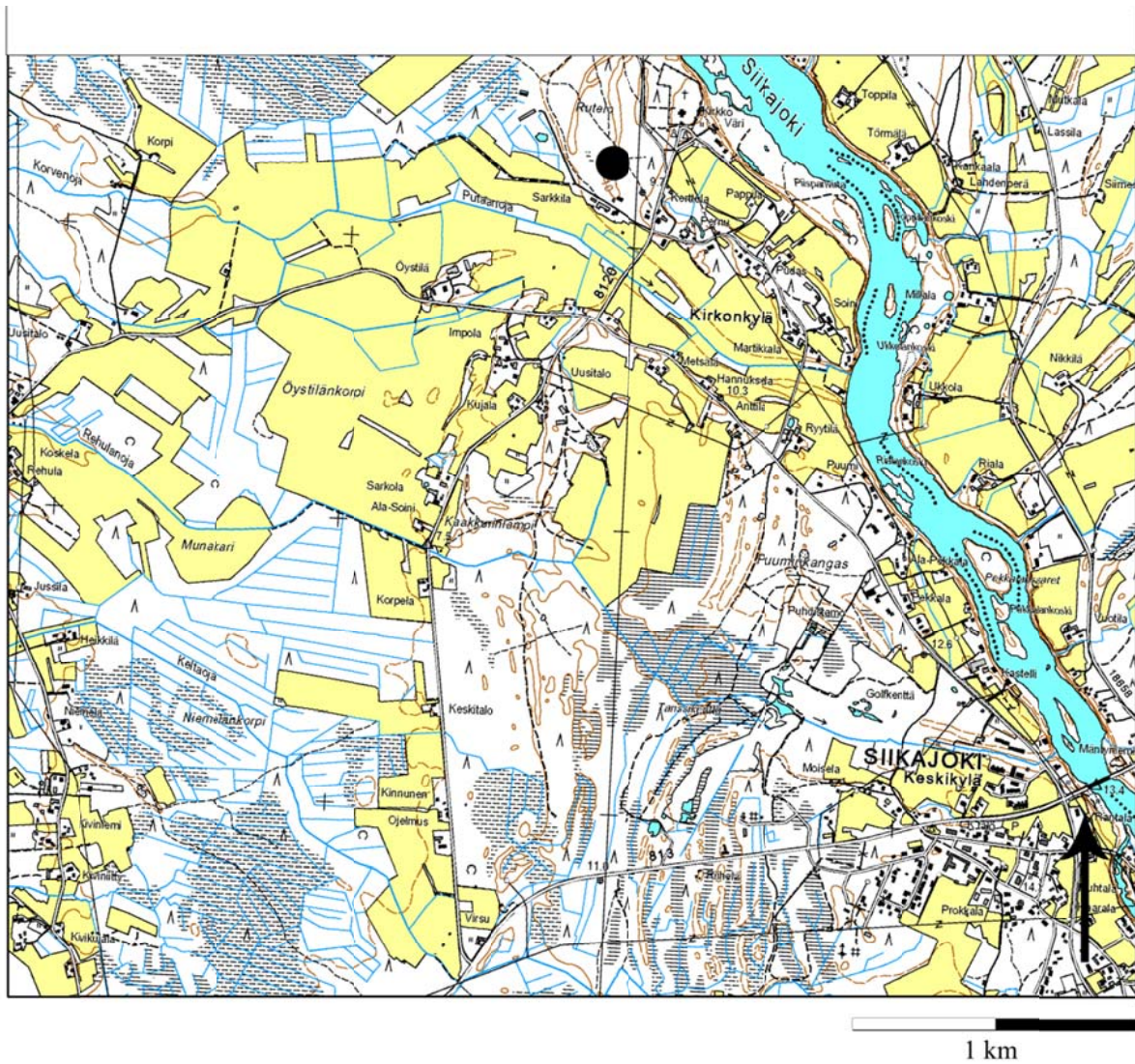
Kartan 2 mittaukset: Oulun yliopisto/arkeologian oppiaine

Karttojen 3–5 maastopiirrokset: Jari-Matti Kuusela, Jouni Väänänen & Lasse Märsky

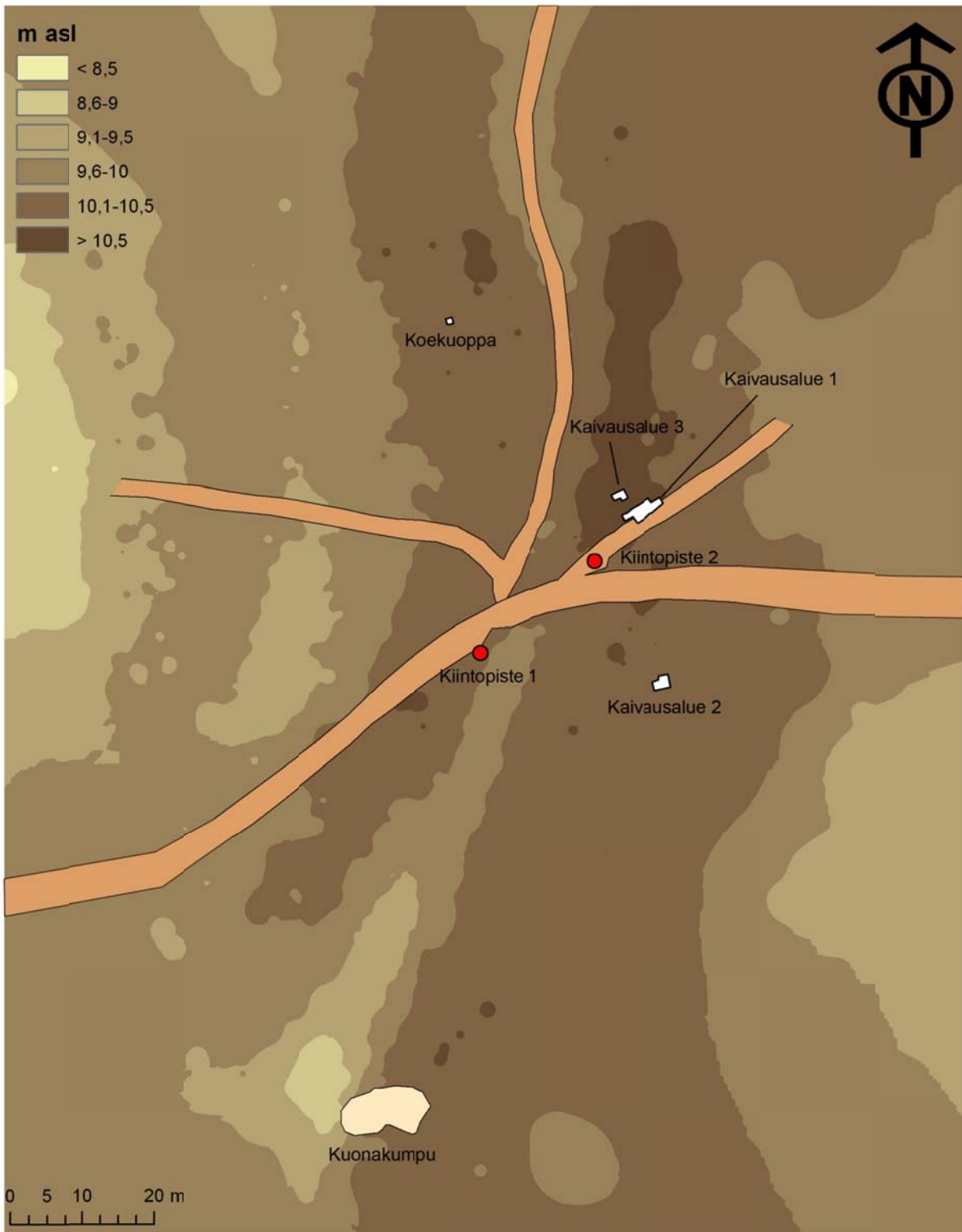
Karttojen 3–4 puhtaaksipiirto: Jouni Väänänen

Kartan 5 puhtaaksipiirto: Jari-Matti Kuusela

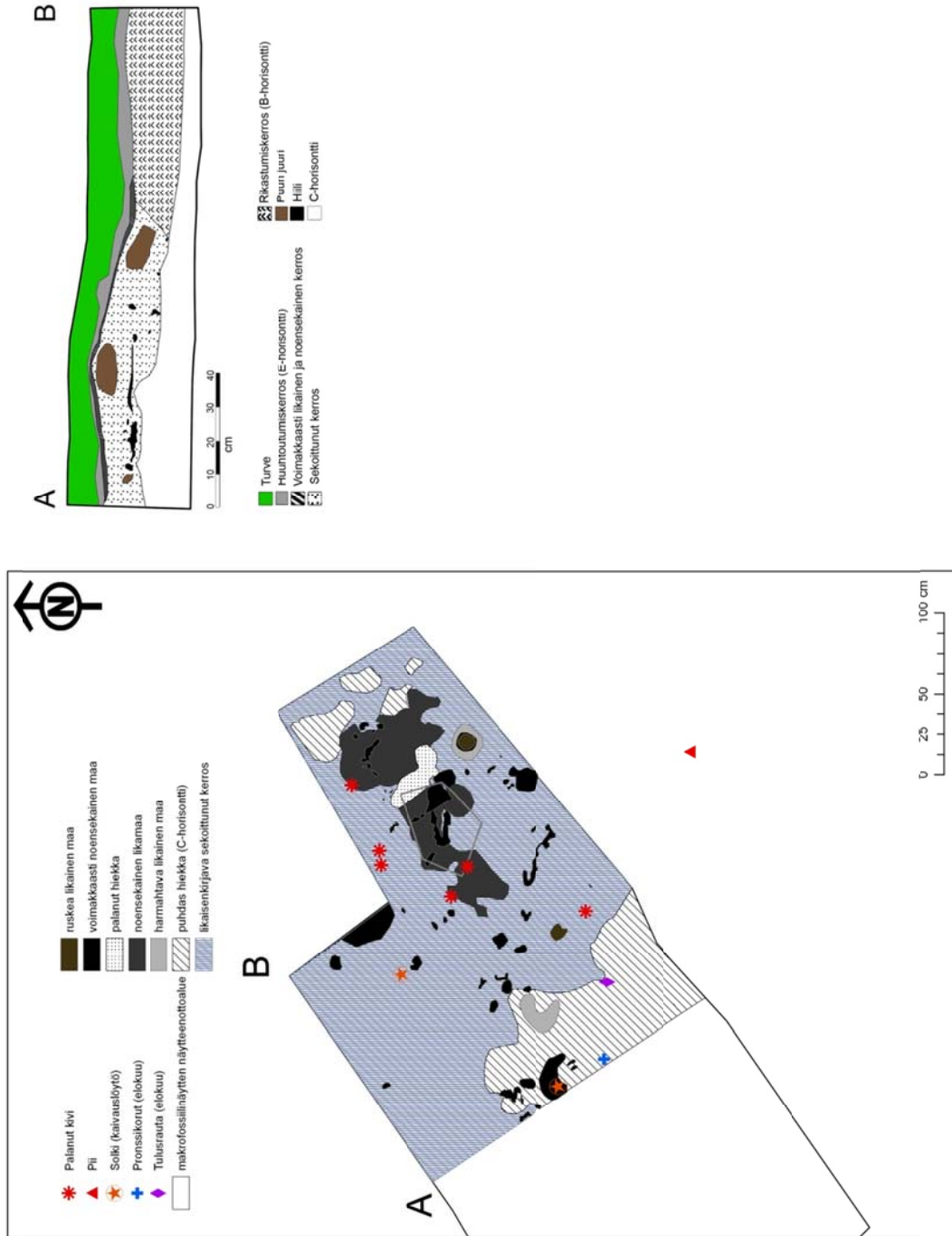
Kaikkien karttojen käsittely: Jari-Matti Kuusela

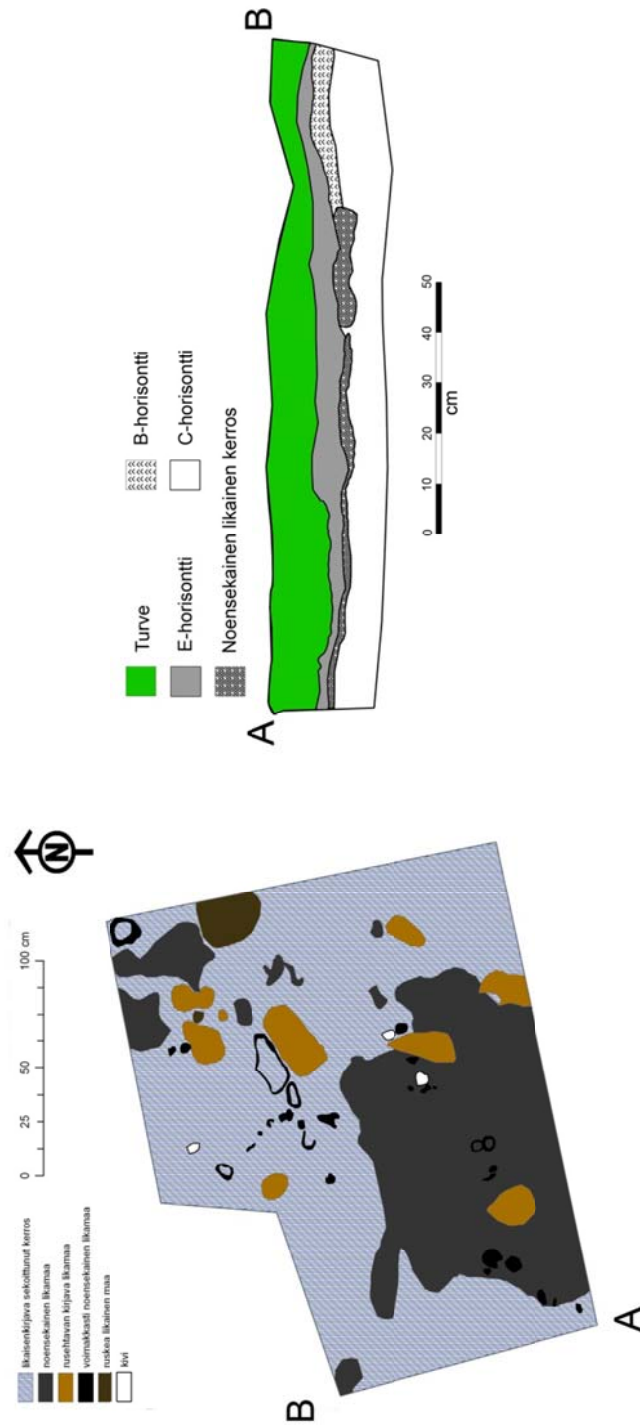
Kartta 1. Rutelo peruskartalla 2442 10.
Karttopohja © Maanmittauslaitos

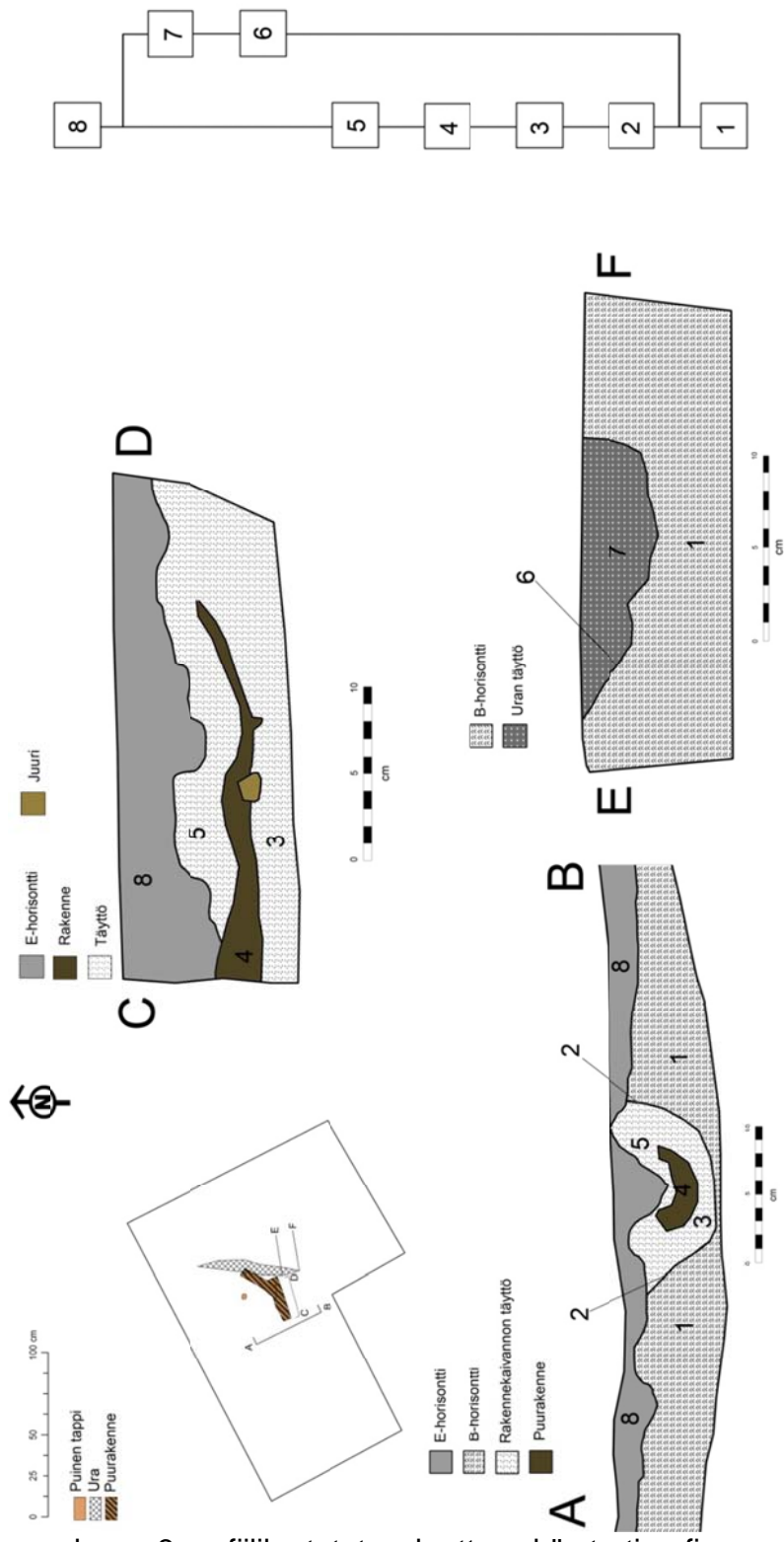
Kartta 2. Tutkimusalueen yleiskartta. Pohjoisnuoli osoittaa kompassipohjoiseen, jonka eranto karttapohjoiseen on vajaat 9 astetta itään.

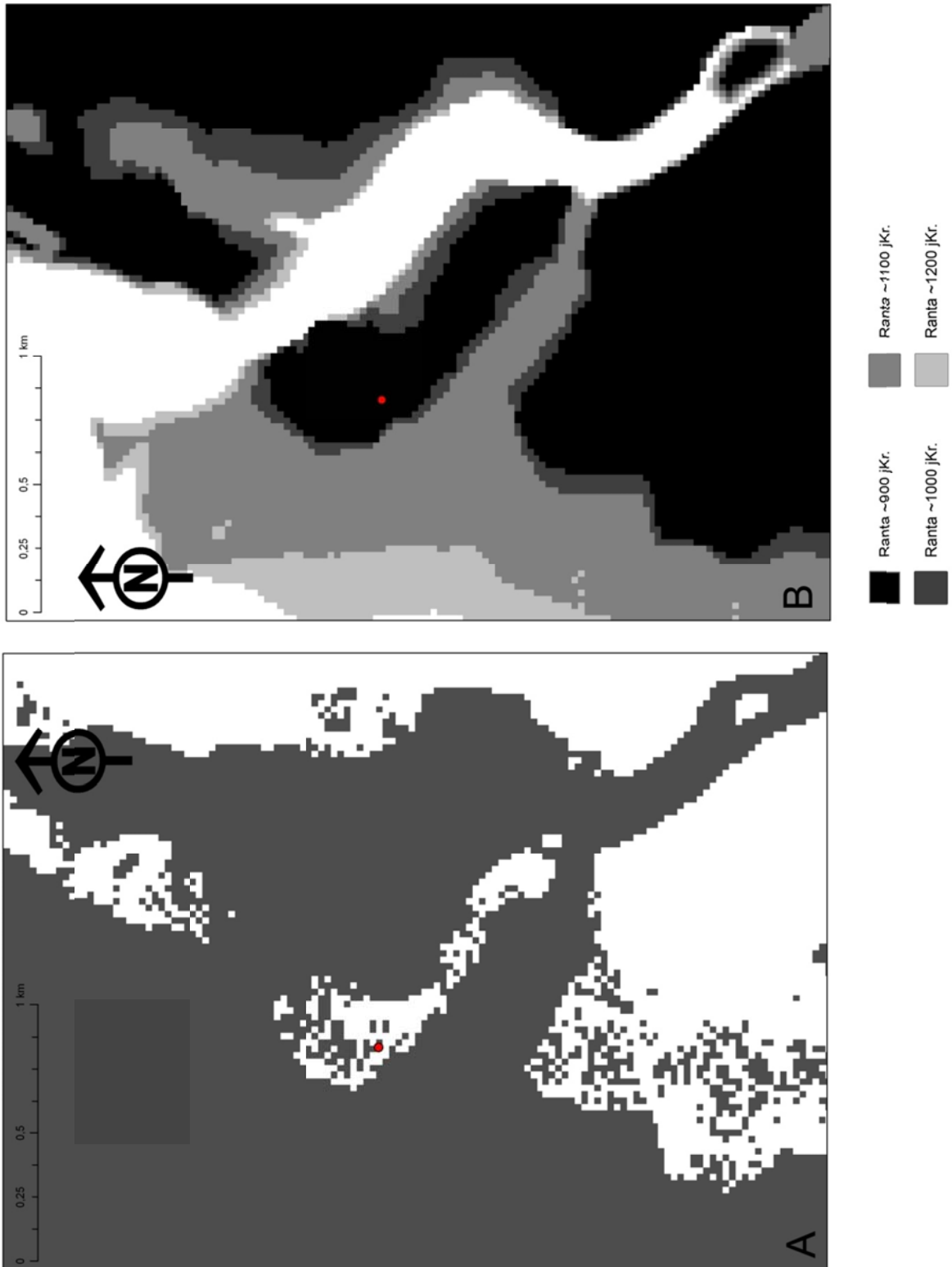
Kartta 3. Kaivausalueen 1 profiilikartta (ylhäällä) sekä tasokartta, johon on merkitty kaivauksen aikana havaitut ilmiöt.

Kartta 4. Kaivausalueen 2 profiilikartta (ylhäällä) sekä tasokartta, johon on merkitty kaivauksen aikana havaitut ilmiöt.

Kartta 5. Kaivausalueen 3 profiilikartat, tasokartta sekä stratigrafisen sekvenssi Harrisin matriisina. Numerot merkitsevät stratigrafisia yksiköitä.

Kartta 6. Rutelon rantavaiheet. A: rantavaihe ~800 jKr. B: rantavaiheet 900-1200 jKr.

KUVAT

Kuva 1. Solki KM 39017: 1 in situ.

Kuvaaja: Jari-Matti Kuusela

Kuva 2. Solki KM 39017: 2 in situ.

Kuvaaja: Jari-Matti Kuusela

Kuva 3. Oletettu nuotionpaikka tai liesirakenne kaivausalueelta 1. Kuvattu pohjoiseen.
Kuvaaja: Jari-Matti Kuusela

Kuva 4. Kaivausalue 2, oletettu kulttuurikerros. Kuvattu länteen
Kuvaaja: Jari-Matti Kuusela

Kuva 5. Kaivausalue 3. Puurakenteen profiili. Kuvattu itään.

Kuvaaja: Jari-Matti Kuusela

Kuva 6. Puurakenteen sivuprofiili. Kuvattu pohjoiseen.

Kuvaaja: Jari-Matti Kuusela

Kuva 7. Kaivausalueen 3 puurakenteen yltä kulkenut säännöllinen ura tai linja. Kuvattu pohjoiseen. Kuvaaja: Jari-Matti Kuusela

Kuva 8. Puurakenne esille kaivettuna. Kuvattu kaakkoon. Kuvaaja: Jari-Matti Kuusela

Kuva 9. Kaivausalueelta 3, puurakenteen vierestä, löytynyt laho puinen tappi.
Kuvaaja: Jari-Matti Kuusela

Kuva 10. Koekuopasta löytynyt mahdollinen paalun jälki. Ilmiö reunoilla on havaittavissa palaneen saven/keramiikan palasia. Kuvattu pohjoisluoteeseen. Kuvaaja: Jari-Matti Kuusela

Kuva 11. Kuonkumpu. Kuvattu lounaaseen.

Kuvaaja: Jari-Matti Kuusela